

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 2, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.001.36

Д. М. Котенок,

к. е. н., доцент, докторант ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана»

МІСТО КИЇВ ТА СТОЛИЦІ НАЙБІЛЬШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ: ПОРІВНЯННЯ СТРУКТУРНИХ ПАРАМЕТРІВ ЕКОНОМІКИ

У статті здійснено порівняльний аналіз структури економіки міст — столиць європейських держав та визначено основні тенденції їх розвитку.

The article is a comparative analysis of the economic structure of cities - the capital of European countries and the main tendencies of their development.

Ключові слова: місто, валовий регіональний продукт, валова додана вартість, структура економіки за видами економічної діяльності.

Keywords: city, gross regional product, gross value added, the structure of the economy by economic activity.

Вступ. Порівняльний аналіз динаміки розвитку економіки столиці України потрібен для отримання оцінок, які дадуть змогу визначити місце Києва в ієрархії інших міст-столиць. Це є важливим елементом інтеграції, розширення можливостей участі міста як у європейських структурах, так і у світовому економічному просторі. Актуалізація вивчення досвіду розвитку економіки міст світу також обумовлена ще двома причинами. Перша з них пов'язана з розробленням «Стратегії розвитку Києва до 2025 року» (результати дослідження дозволять сформулювати рекомендації щодо напрямків розвитку господарства Києва відповідно до наявних світових тенденцій). Друга — можливість порівняльної оцінки економічної міці (основні показники функціонування економіки міст, як-от валовий регіональний продукт та валова додана вартість, характеризують здатність міської економіки задовольняти потреби суспільства). Зважаючи на те, що економічна міць та економічний потенціал співвідносяться між собою як категорії «здатність» та «можливість», то порівняльний аналіз структури економіки є основою оцінки ефективності використання економічного потенціалу загалом.

Результатом більш як столітнього періоду розвитку знань про економіку міста стала досить повна система уявлень про його економічне життя, проблеми розвитку; сформовані різноманітні класифікаційні критерії міст. У цьому науковому напрямі працюють українські фахівці: В. М. Бабаєв, О. В. Берданов, О. Бойко-Бойчук, В. М. Вакулєно, Н. М. Гринчук, Н. М. Дьомін, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, О. І. Карій, О. Ю. Лебединська, В. В. Мамонова, В. І. Нудельман, В. А. Нікітін, Ю. П. Шаров та інші.

До плеяди зарубіжних учених, які вивчали це питання, входять В. Л. Глазичев, А. С. Гутнов, С. Ф. Жилкіна, Н. Б. Жунда, Г. М. Лаппо, К. Лінг, С. Н. Перцик, В. С. Рохнін, П. Холл та інші.

Однак, незважаючи на те, що над проблемою визначення стратегічних напрямків розвитку міст плідно працювали в останні роки та нині чимало вчених, на практиці свої інтереси вони здебільшого зосереджують на вивченні певних специфічних для окремого міста питань. У наявних публікаціях майже немає порівняльних досліджень структури міст. Маємо зазначити, що порівняльний аналіз структури економіки є доволі поширеним у практиці міжнародних статистичних зіставлень, однак порівняння стосовно до найбільших міст і столиць світу в статистичних та економічних дослідженнях зустрічаються надто рідко.

Постановка задачі. Мета статті полягає окресленні ключових тенденцій їх розвитку економіки міст-столиць на основі результатів порівняльного аналізу їх економічної структури.

Результати.

Для проведення порівняльного аналізу економіки міста та окреслення ключових тенденцій його розвитку нами запропоновано наступний порядок:

- 1) формування репрезентативної вибірки;
- 2) вибір базового показника (показників) для порівнянь;
- 3) визначення основних аспектів дослідження;
- 4) стандартизація початкових даних;
- 5) проведення порівняльного аналізу;
- 6) формування висновків.

Кожен з наведених етапів має свої особливості. Так, формування репрезентативної вибірки передбачає врахування геополітичних, економічних, історичних та культурних особливостей міст. Наприклад, для українських міст квінтесенцією геополітичних особливостей є те, що один з важливих векторів розвитку економіки України — це наближення до європейських стандартів та вступ до Євросоюзу. Економічні особливості виявляються в тому, що до вибірки мають бути включені економічно розвинені міста. Історичні та культурні особливості полягають у врахуванні історії та культурних традицій виникнення та розвитку об'єктів статистичного дослідження. Так, для проведення порівняльного аналізу Києва до статистичної вибірки нами було включено міста, що є порівняно близькими як історично сформовані економічні та культурні центри провідних країн Європи, а саме: Лондон, Париж, Берлін, Москва.

Вибір базового показника визначається сферою дослідження та метою порівняльного аналізу. Зазначимо, що на муніципальному рівні можуть використовуватися як агреговані, так і часткові показники. Найбільш часто вживаними агрегованими показниками є валовий регіональний продукт (аналог валового внутрішнього продукту на регіональному рівні) та валова додана вартість. Серед часткових — обсяг інвестицій, обсяг реалізованої промислової продукції, оборот роздрібною торгівлі, фінансові результати від діяльності підприємств, загальні обсяги імпорту та експорту, чисельність населення, тощо.

За базовий для порівнянь нами рекомендовано показник валової доданої вартості (ВДВ). Його перевагою перед валовим регіональним продуктом є те, що він не містить величини чистих податків, що дозволяє абстрагуватися від специфіки національних податкових систем. Однак, у процесі зіставлення структури валової доданої вартості міст, що належать до різних країн, виникають певні труднощі методологічного характеру, які обумовлені національними особливостями. Ключовими є такі: відмінності в назвах видів економічної діяльності, а отже, і в їх групуванні, а також різні порядки та міра деталізації інформації, що є у вільному доступі. Перша з цих розбіжностей на практиці проявляється в неоднаковому складі структурних елементів валової доданої вартості у містах, що ускладнює проведення порівнянь. На нашу думку, це обумовлено тим, що статистична система міста підпорядкована передовсім вимогам органів муніципального управління та відображає ситуацію в основних секторах економіки як цього міста, зокрема, так і країни, загалом.

Результати аналізу національних особливостей статистичної системи Франції, Німеччини, Великобританії та Російської Федерації дають підстави зробити висновок про те, що найбільш висока міра деталізації та доступності економічної інформації характерна для статистики Німеччини. Дещо поступаються за рівнем наочності та доступності статистичні системи Франції та Великобританії, Російської Федерації. Так, особливістю французької системи обліку є подання інформації не щодо міста Парижа, а щодо міста та його околиць, так званої «Маленької Франції».

Також зазначимо, що існують ускладнення й часового характеру, оскільки статистична інформація оприлюднюється із запізненням на три-чотири роки. Так, для проведення нами дослідження довелося скористатися даними за 2008 рік.

Вибір базового показника, який виступає результатом попереднього етапу, обумовлює аспекти, у яких проводиться дослідження. Так, порівняльний аналіз

економік досліджуваної нами групи міст рекомендується проводити у трьох аспектах:

- 1) міжміське порівняння ВДВ за видами економічної діяльності;
- 2) оцінка динаміки змін у структурі ВДВ;
- 3) порівняння структури ВДВ міста-столиці та країни.

Стандартизацію даних варто проводити у певній послідовності. Так, спочатку інформацію систематизувати відповідно до вимог міжнародної методології обліку за загальноукраїнською класифікацією видів економічної діяльності, а потім привести до порівняльного вигляду. Для більш вірогідних порівнянь та здійснення якісного аналізу показники аналізуються не в абсолютному, а у відносному вимірі, що обумовлено двома причинами. Перша з них є суто методологічною й пов'язана із відсутністю офіційних даних щодо середньорічного курсу валют. Друга — економічна: обсяги ВДВ міст у цілому та за структурними складовими різняться у декілька разів, і тому порівняння показників у їх абсолютному виразі є некоректними. Наприклад, ВДВ Берліна є більшим у 3,8 рази ніж Києва, Москви — у 8 разів, Лондона — у 14,3 рази, Парижа — у 23,6 рази, відповідно.

Проведення аналізу структури ВДВ міст передбачає виявлення видів економічної діяльності найбільш та найменш значущих за своїм впливом на темпи розвитку міста. Для визначення вагових характеристик розподілу видів економічної діяльності доцільно застосовувати ієрархічний метод кластерного аналізу. Так, в нашому дослідженні, усі види економічної діяльності міст, економіка яких спостерігалась, було поєднано у три групи за їх вагомістю в економіці міста. До першої групи віднесено ті види економічної діяльності, частка яких у ВДВ порівняно незначна — від 0 до 5 %. Друга група — вага — від 5 % до 15 %. Третя — найвагоміші — більше ніж 15 %. Структура валової доданої вартості міст Берліна, Парижа, Лондона, Москви та Києва за видами економічної діяльності у 2008 р. подана у табл.1.

Таблиця 1.
Структура валової доданої вартості міст Берліна, Парижа, Лондона, Москви та Києва за видами економічної діяльності у 2008 р.*

Вид економічної діяльності	Частка ВДВ по містах, %				
	Берлін	Париж	Лондон	Москва	Київ
Сільське, лісове господарство, рибальство	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0
Добувна промисловість	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
Переробна промисловість	12,4	7,4	4,8	14,1	6,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	3,3	2,1	0,7	2,7	1,1
Будівництво	3,2	4,2	4,1	3,5	4,4
Торгівля, готелі, транспорт та зв'язок	15,1	14,2	19,6	49,3	39,9
у тому числі:		9,3	8,7	39,9	24,4
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку					
діяльність готелів та ресторанів			2,9	0,9	1,9
діяльність транспорту та зв'язку		4,9	8,0	8,5	13,6
Фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, оренда та надання послуг	34,6	22,6	49,3	20,7	33,1
у тому числі :	3,5		19,5	2,1	11,8
фінансова діяльність					
операції з нерухомістю, оренда	31,1		29,8	18,6	21,3
Надання державних та приватних послуг підприємствам та приватним особам	31,3	49,3	21,3	9,7	15,0
у тому числі:	24,2	15,1	14,1	6,7	11,6
державне управління, освіта, охорона здоров'я, соціальні послуги					
з них:	9,2		4,5	2,7	4,9
державне управління, оборона					
освіта	6,1		4,3	1,8	3,6
охорона здоров'я, соціальне забезпечення	8,9		5,3	2,2	3,1
інші послуги	7,1	33,6	7,2	3,0	3,4
Всього ВДВ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Сформовано на основі [1,2,3,4,5]

За результатами проведеного нами аналізу до першої групи було включено: сільське та лісове господарство, рибальство; добувна промисловість; виробництво та розподіл електроенергії, газу та води; діяльність готелів та ресторанів; будівництво. При цьому зауважимо, що складові першої групи є практично однаковими для всіх міст, що були об'єктом аналізу.

Певні розбіжності виявлені у складі другої групи. Так, у містах, що досліджувались, до неї ввійшла переробна промисловість, хоч її частка коливається від 5 % у Лондоні до 14,1 % у Москві. Також для Лондона, Києва та Москви характерний відносно незначний вплив таких видів економічної діяльності як державне управління, освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги. Їхня частка складає від 6,7 % у Москві до 14,1 % у Лондоні. У цілому до другої групи також можна віднести транспорт та зв'язок. Найбільший вплив на ВДВ у всіх містах досліджуваної групи, мають види діяльності, що пов'язані зі сферою послуг. Виявлено, що для економіки Берліна та Парижа найвпливовішою є сфера державних та приватних послуг відповідно, 31,1 % та 49,3 %. При цьому зазначимо, що в економіках столиць економічно розвинених країн найбільш вагомих вплив на формування ВДВ справляють: фінансова діяльність та операції з нерухомістю (34,6 % у Берліні, 22,6 % у Парижі, 49,3% у Лондоні), а у столицях пострадянських країн – Києві та Москві – ця діяльність поступилась своєю першістю торгівлі — 49,3 % та 39,9 %, відповідно.

Результати аналізу динаміки структури ВДВ за видами економічної діяльності дають підстави стверджувати, що вона для досліджуваної групи міст у цілому є нині усталеною. Характерним для економік міст, що були об'єктом аналізу, є невинне збільшення частки фінансових послуг, що є загальною економічною тенденцією.

Особливий інтерес для дослідження економіки міста являє порівняння її з економікою країни в цілому. З одного боку, такий аналіз дає змогу оцінити міру впливу найважливіших видів економічної діяльності, що віднесені у нашому дослідженні до третьої групи, на економіку країни в цілому. З іншого боку — проявити в економіці міста особливості структури національної економіки.

Результати проведеного нами аналізу зведено у табл. 2. Наведені дані свідчать, що майже всі міста, які досліджувались, забезпечують досить високу частку ВДВ країни: від 18 % (Київ) до 28,9 % (Париж). Трохи остеронь від міст, які були об'єктом аналізу, опинився Берлін, що обумовлено впливом історичної особливості: це місто, як відомо, відносно нещодавно відновилося як столиця Німеччини.

Найбільший вплив на формування ВДВ національних економік, згідно результатів аналізу, в усіх досліджуваних містах справляють такі види економічної діяльності:

- 1) торгівля, готелі, транспорт і зв'язок;
- 2) фінансова діяльність, операції з нерухомим майном;
- 3) витрати на державне управління, освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги.

Разом з тим, їхня впливовість проявляється різною мірою. Наприклад, для Франції Париж є передовсім адміністративним центром: частка державного управління, освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг становить 42,6 %. Також він є центром фінансової активності та торгівлі — 34,2 % та 28,7 %, відповідно. У той же час рівень впливу зазначених видів економічної діяльності на економіку міста дещо інший. Їхній порядок такий: фінансова діяльність; державне управління, освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги, торгівля.

Для Великобританії Лондон насамперед є фінансовим центром (31,6 %), а вже потім торговельним та адміністративним 19,3 % та 16,2 %, відповідно. Слід зазначити, що впливовість видів економічної діяльності у міській та національній економіках збігаються.

Таблиця 2. Структура ВДВ за видами економічної діяльності у 2008 р.*

Вид економічної	Частка виду економічної діяльності у ВДВ за об'єктами
-----------------	---

діяльності	Німеччина	Берлін	Франція	Париж	Велико британія	Лондон	РФ	Москва	Україна	Київ
Сільське, лісове господарство, рибальство	0,90	0,1	2	0,2	0,8	0,0	4,8	0,0	7,6	0,0
Добувна промисловість	0,3	0,0	0	0,0	0,4	0,2	9,9	0,0	6,3	0,0
Переробна промисловість	22,6	12,4	11,8	7,4	11,9	4,8	19,3	14,1	19,1	6,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2,7	3,3	2,1		1,7	0,7	3,5	2,7	3,3	1,1
Будівництво	4,	3,2	6,7	4,2	6,4	4,1	6,9	3,5	3,4	4,4
Торгівля, готелі, транспорт та зв'язок	17,8	15,1	14,3	14,2	21,8	19,6	32,0	49,3	26,5	39,9
у тому числі: торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку			9,9	9,3	11,7	8,7	20,9	39,9	15,3	24,4
діяльність готелів та ресторанів					2,9	2,9	1,1	0,9	1,1	1,9
діяльність транспорту та зв'язку			4,4	4,9	7,2	8,0	10	8,5	10,1	13,6
Фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, оренда та надання послуг	29,5	34,6	36,4	22,6	33,3	49,3	11,1	20,7	17,9	33,1
у тому числі : фінансова діяльність	3,6	3,5	19,1		9,3	19,5	0,7	2,1	8,0	11,8
операції з нерухомістю, оренда	25,9	31,1	17,3		24,0		10,4	18,6	9,9	21,3
Надання державних та приватних послуг підприємствам та приватним особам	22,1	31,3	26,7	49,3	23,7	21,3	12,5	9,7	15,8	15,0
у тому числі: державне управління, освіта, охорона здоров'я, соціальна послуги	17,2	24,2	26,7	15,8	18,5	14,1	10,9	6,7	13,7	11,6
з них: державне управління, оборона	5,7	9,2			5,0	4,5	4,6	2,7	5,2	4,9
освіта	4,3	6,1	21,2		6,1	4,3	2,8	1,8	5,1	3,6
охорона здоров'я, соціальне забезпечення	7,2	8,9			7,4	5,3	3,5	2,2	3,4	3,1
інші послуги	4,9	7,1		33,0		7,2	1,6	3,0	2,1	3,4
Всього ВДВ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Сформовано на основі [1,2,3,4,5]

Для Москви та Києва як столиць пострадянських країн характерним є однаковий рівень впливовості видів економічної діяльності. Так, обидва міста є фінансовими центрами (45,3 % та 34,5 %, відповідно), торговельними (37,5 % та 28,2 %, відповідно), адміністративними (15 % та 16 %, відповідно). Водночас, на економіку самих міст найсильніший вплив має торгівля, а вже потім – фінансова діяльність.

Варто виділити ту обставину, що види економічної діяльності, які є найвпливовішими щодо формування ВДВ міста, також домінують у формуванні ВДВ країни в цілому. Так, основою формування ВДВ Франції та Великобританії є фінансова діяльність та операції з нерухомістю; Російської Федерації та України — передовсім торговельні операції. Цілком очевидно, що економіка міста-столиці віддзеркалює специфіку економіки загалом.

Отже, порівняння структури економіки міст створює передумови для коригування чинних моделей їх розвитку і визначення ключових векторів її удосконалення кожного міста, у тому числі і Києва.

Висновки. По-перше, валова додана вартість усіх міст-столиць створюється передовсім у сфері послуг. Разом з тим, в містах-столицях розвинених країн найбільший вплив мають фінансова діяльність і операції з нерухомістю, то в пострадянських — торгівля. По-друге, структура економіки столиць є усталеною. По-третє, економіка міста-столиці справляє істотний вплив на економіку країни в цілому, забезпечуючи близько 20 % ВДВ країни. Повторимо, що дана тенденція характерна для всіх досліджуваних міст, крім Берліна. По-четверте, усі столиці є адміністративними, фінансовими та торговельними центрами своїх держав. Одночасно структурні доміанти економіки міста-столиці віддзеркалюють спеціалізацію економіки країни загалом.

Отже, порівняння структури економіки міст створює передумови для коригування чинних моделей їх розвитку і визначення ключових векторів її удосконалення кожного міста, у тому числі і Києва.

Література:

1. Регіони України : Стат. зб. 2008 : у 2 т. / за ред. О.Г. Осауленко. — К. : Держкомстат України, 2009. — Ч1. — 368 с.
2. Сайт Національного інституту статистичних та економічних досліджень Франції [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.insee.fr>
3. Сайт Статистичної служби федерального уряду Німеччини [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.statistik-portal.de>
4. Сайт Управління національної статистики Великобританії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ons.gov.uk>
5. Сайт Федеральної служби державної статистики Російської Федерації [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.gks.ru>

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.